

ŠTÚDIE

AGRÁRNA DEMOKRACIA AKO POKUS O TRETÍU CESTU STREDOEURÓPSKEJ TRANSFORMÁCIE

ROMAN HOLEC

HOLEC, Roman. Agrarian democracy as an attempt at a third way in Central European transformation. *Historický časopis*, 2011, 59, 1, pp. 3-32, Bratislava.

In the first half of the 1920s, the conception of a third way was a basic feature of the ideology of agrarianism, which arose from German and Russian sources and developed within individual agrarian parties at the beginning of the 20th century in the Balkans, especially in Bulgaria and Romania. After 1918, the centre of gravity of theoretical discussion of agrarianism shifted from these countries to Czechoslovakia, which then influenced the agrarian parties in Yugoslavia and Poland. The agrarians cultivated the theoretical concept and vision of a so-called third way as an alternative to the radical leftist ideologies of socialism and communism, and their rightist counterparts, namely liberalism, capitalism and fascism. In the 1930s, Poland took the lead in theoretical discourse and the conception of the third way in agrarianism reached its peak here.

The ideology of agrarianism in Central and South-Eastern Europe in the first half of the 20th century, Idea transfer, the Conception of a third way as part of the ideology of agrarianism.

Jednotlivé agrárne strany a hnutia museli zohľadňovať špecifiká v postavení a záujmoch roľníctva v príslušnej krajine, v dôsledku čoho zaznamenával agrarizmus ako politické hnutie vo svojich programoch výrazné národné a štátne rozdiely. Primerane uvedenej skutočnosti existovali isté – hoci podstatne menšie – rozdiely aj v ideológii. Bolo takmer nemožné zjednotiť agrarizmus do spoločnej politickej podoby a nie najjednoduchšie mu bolo vtláčiť jednotlivé ideologické prvky. Ako každá ideológia aj agrarizmus musel predstrieť svojim priaznivcom istú víziu budúcnosti a vymedziť sa voči existujúcemu spoločensko-ekonomickému systému. Jednou zo súčastí najvšeobecnejšieho ideologického inštrumentária európskeho agrarizmu bola koncepcia tretej cesty, ktorá mala byť zelenou odpoveďou na červené a čierne, resp. modré alternatívy.

Hľadanie stredu alebo tretej cesty zodpovedalo charakteru roľníka, jeho psychologickému nastaveniu a mentalite. Stred predstavuje priestor medzi dvoma extrémami a každý extrém je cudzí roľníkovi, ktorý uprednostňuje predovšetkým tradíciu a konzervativizmus. Právom sa tvrdí, že roľníctvo nie je spôsobom hospodárenia, ale spôsobom života. Poznajúc psychológiu roľníka formulujú agrárne intelektuálne elity program, ktorý ho mal mobilizovať a súčasne mu poskytnúť víziu budúcnosti. Vízia budúcnosti znamená pôdu a k tomu hospodárske, legislatívne a sociálne predpoklady pre normálny život v duchu tradícií rodičov a prarodičov. Tretia cesta ako koncept agrárnej ideológie odráža kompromis medzi dvoma možnosťami, ktoré stoja pred človekom normálne každoden-